

สัญลักษณ์ของเพศสภาวะและการเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรม : มองหาผู้หญิงในอุดมคติ จากนิทานเขมร เรื่อง “เม็ย เยิง”

รองศาสตราจารย์ ปรานี วงษ์เทศ*

ความนำ

ผลกระทบจากสงครามกลางเมืองของเขมรในช่วงปี ค.ศ. 1970 ทำให้ชาวเขมรต้องผจญกับความทุกข์ทรมานจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ที่มีประชาชนเขมรล้มตายไปมากกว่า 2 ล้านคน การปกครองของรัฐบาลพลพต (ค.ศ. 1970 - 79) ยังทำให้ประชากรเขมรต้องตกอยู่ในสภาพพลัดถิ่นที่นาคาที่อยู่ โศกนาฏกรรมจากสงครามกลางเมืองได้ปรับเปลี่ยนอัตราส่วนของประชากรที่เหลืออยู่ทั้งในเรื่องของวัยและเพศ เขมรเต็มไปด้วยผู้หญิงที่มีมากกว่าผู้ชายถึงร้อยละ 70 ทั้งในเขตเมือง และหมู่บ้าน และมีประชากรในวัยเด็กมากกว่าผู้สูงอายุ การขาดแคลนผู้ชายทำให้ผู้หญิงต้องหันมาประกอบอาชีพของผู้ชาย รวมถึงการทำงานรับราชการ และงานบริการในระดับสูง และด้วยความต้องการคู่ครองและการแต่งงานทำให้ผู้ชายได้เปรียบผู้หญิงที่สามารถมีคู่ มีภรรยาหลายคนทั้งเปิดเผยและซ่อนเร้นได้ สงครามทำให้ผู้หญิงเขมรทั้งได้ประโยชน์และเสียเปรียบไปพร้อมกัน เพศสภาวะจึงสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขทางการเมือง ที่ส่งผลให้เกิดกิจกรรมทางเพศและปัญหาที่กลายเป็น “วัฒนธรรม” ในระยะยาวก็ได้ (Karim 1995)

ชาวเขมรในปัจจุบันได้พยายามสร้างและนิยามวัฒนธรรมของตนเองใหม่ในหลายๆ วิถีทาง ที่แตกต่างกัน เพื่อฟื้นฟูจิตใจของประชาชนและสร้างประเทศใหม่ สงครามได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม และความคิดนึกของชาวเขมร รวมถึงความคิดในเรื่องเพศสภาพด้วย บทความเรื่องนี้จะได้อ่านต่อไป

* อาจารย์ประจำภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี

เป็นการวิเคราะห์หาสัญลักษณ์ของเพศภาวะ หรือเพศสภาพโดยมองผ่านวรรณกรรม
 พื้นบ้านที่เป็นที่รับรู้แพร่หลายในหมู่ชาวเขมรมาช้านานแล้ว ความเป็นหญิง - ชาย
 ของชาวเขมรได้ถูกนิยาม ผลิตซ้ำ และตีความใหม่ทั้งในรูปของบทเรียน และการบอก
 เล่า “ความเป็นผู้หญิง” ไม่เพียงต้องเป็นกุลสตรี มีบทบาทที่ต้องรับผิดชอบการทำงานใน
 คริวเรือนและช่วยทำมาหากินเท่านั้น แต่ผู้หญิงเขมรถูกเรียกร้องให้ต้องมีคุณสมบัติที่
 ซาญฉลาด เป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือสามีให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยวาทกรรม
 ใหม่กว่าหญิงที่ดั้นดั้นต้อง “สามารถกำหนดชะตาชีวิตของสามีได้” ด้วย

ชาวเขมรมักใช้วรรณกรรมเป็นสื่อในการให้ข้อคิดหรือคำอธิบายเกี่ยวกับ
 สังคมของตนเองด้วยวิธีการที่มีลักษณะเฉพาะ นิทานมักจะถูกใช้เพื่อสั่งสอนคนถึงการ
 ปฏิบัติตัวเป็นคนดี และยกตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าคนที่ทำดีก็จะได้ดี และผลกรรมก็จะ
 ตอบสนองสำหรับคนที่ทำชั่ว เช่นนิทานเขมร จะเล่าถึงระเบียบบางอย่างในสังคมเขมร
 ว่าสังคมในอุดมคติควรจะเป็นอย่างไร และสังคมในอดีตเคยมีการจัดระเบียบกันอย่างไร
 บทความนี้จะใช้นิทานเขมรเรื่องหนึ่งมาอธิบายให้เห็นถึงความคิดทางเพศสภาพของชาว
 เขมรในฐานะที่เป็นระบบสัญลักษณ์ แบบแผนทางสังคมและกระบวนการการเปลี่ยนแปลง
 ทางวัฒนธรรม

ในขณะที่ผลงานในปัจจุบันเกี่ยวกับเรื่องเพศสภาพในวิชามานุษยวิทยามักจะ
 ถกเถียงเกี่ยวกับการประกอบสร้างเพศภาวะในฐานะที่เป็นระบบสัญลักษณ์ แต่มีงาน
 น้อยชิ้นที่จะเน้นเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นพิเศษ เหตุผลที่ประเด็นเรื่อง
 ความเกี่ยวข้องกันระหว่างสัญลักษณ์ทางเพศสภาพและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
 นั้น มีความสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากธรรมชาติของสัญลักษณ์ทางเพศสภาพมักตรงกัน
 ข้ามและขัดแย้งกันเอง ดังที่แคทธริน เอส มาร์ช (Kathryn S. March 1983) เขียนไว้ว่า
 “ระบบสัญลักษณ์ทางเพศสภาพนั้นมักเป็นความลึกลับที่แปลก เพศสภาพนั้นไม่เพียงแต่
 ให้มุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับโลก แต่มุมมองเหล่านั้นยังเกี่ยวข้อง ขัดแย้งกันในขณะที่
 เดียวกันด้วย แนนซี อีเบอร์ฮาร์ท (1988) เห็นด้วยว่า การศึกษาเรื่องเพศสภาพนั้นหลีกเลี่ยง
 ไม่ได้ที่จะศึกษาข้อขัดแย้ง นักวิจัยที่สนใจในระบบสังคมและวัฒนธรรมที่แบ่งแยก
 และจัดระเบียบชีวิตของผู้ชายและผู้หญิงนั้นต้องเจอกับความไม่ลงรอยกัน ความคลุม
 เครือและความขัดแย้งกันในรูปแบบของความเชื่อและแนวปฏิบัติทั้งในความคิดและ
 ความเป็นจริง

บทความนี้จะตั้งเอามุมมองที่ขัดแย้งกันของอุดมคติทางเพศสภาพที่เกี่ยวกับความเป็นผู้หญิงที่ตีงามสมบูรณ์แบบ จากการศึกษาในทานพื้นบ้านเขมรว่านิทานเรื่องนี้ถูกนำมาเล่าซ้ำและถูกพูดถึงให้ความหมายในบริบทใหม่อย่างไร

นิทานเรื่องนี้ชื่อ “เมีย เยิง” (Mea Yoeng) หรือ “อาของเรา” แต่มักเรียกกันทั่วไปว่า “สเรย กระเมอ ทะลุ” หรือ “นางกระเมอกันรัว” เรื่องนี้มีอยู่ว่า

ในยุคของกษัตริย์ที่ทรงมีพระเมตตาอันเรื่องนามพระองค์หนึ่ง ยังมีชาวประมงที่ยากจนเข็ญใจชื่อเมีย เยิงและภรรยาคนหนึ่ง เมียจะเป็นคนมีหน้าที่เอาปลาที่สามีจับได้ใส่ลงในตะกร้า แต่ตะกร้ามักจะรั่วและมีรูเต็มไปหมด ปลาจึงหลุดออกไปหลายตัว นางเมียนั้นขี้เกียจและไม่สนใจที่จะซ่อมตะกร้า จนกระทั่งวันหนึ่งมีเรือสินค้าผ่านมาตามแม่น้ำ ภรรยาของพ่อค้าซึ่งมองภรรยาคนจับปลาอยู่ที่ตะโกนบอกเธอว่า “ทำไมเธอไม่อุดรูในตะกร้าก่อนล่ะ”

พ่อค้าโกรธภรรยาตัวเองมากเพราะเห็นว่าเมียชาวประมงหน้าตาสวยงามจนนึกชอบ จึงสั่งให้ชาวประมงแลกภรรยากับตัว ความที่เป็นผู้หญิงประเสริฐที่สมบูรณ์แบบภรรยาพ่อค้าจึงทำตามคำสั่งสามีของเธออย่างเต็มใจ เมียคนจับปลารูสึกดีใจมากที่ได้เป็นภรรยาคนรวย ส่วนคนจับปลาก็ไม่กล้าคัดค้านก็เลยยอมแลกเมียด้วย

นางผู้ประเสริฐเมื่อมาเป็นภรรยาคนจับปลาแล้ว ก็ซ่อมตะกร้าที่รั่วทำให้ปลาที่จับได้เพิ่มมากขึ้น มากจนเธอต้องบอกให้สามีเอาไปแบ่งให้เพื่อนบ้านจนเพื่อนบ้านทุกคนต่างก็สรรเสริญว่าคนจับปลาได้ภรรยาใหม่ที่แสนดี

เมื่อคนจับปลากลับมาจากการตัดไม้ในวันหนึ่ง ภรรยาก็จำได้ว่าไม้ชนิดนี้เป็นไม้ที่มีค่ามาก เธอจึงบอกให้เขาไปหามาอีกและเธอก็เอาไปขายในตลาดทำให้พวกเขาเริ่มร่ำรวยขึ้น ต่อมาเธอก็บอกให้สามีฝึกวิ่งจนเก่งแล้วเธอก็หาทางให้เขาได้เฝ้ากษัตริย์ครั้งหนึ่งเมื่อมีข้าของกษัตริย์ห้อยตะปิงเข้าไปในป่าจนสุดผีเฝ้า มีเพียงเมีย เยิงเท่านั้นที่วิ่งตามไปช่วยได้ และเมื่อพระองค์ต้องทรงอยู่ล้าพังในปากก็ได้เสวยอาหารมือพิเศษที่ภรรยาเมีย เยิงเป็นคนทำถวาย เมีย เยิงจึงเป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์มากเพราะได้ช่วยชีวิตของพระองค์ไว้

ส่วนภรรยาใหม่ของพ่อค้าด้วยความขี้เกียจและไม่ใส่ใจในงานการจึงได้แต่ใช้จ่ายเงินอย่างสุรุ่ยสุร่าย เธอมีลูก 1 คน หลังจากคลอดแล้วเธอก็เซ็ดตัวลูกด้วยผ้าไหมแล้วโยนผ้าทิ้งลงในแม่น้ำอย่างไม่เสียดาย ไม่ช้าทั้งคู่ก็สูญเสียชีวิตสมบัติทั้งหมดรวม

ทั้งเรือและกลายเป็นพวกขอทานตามบ้านต่าง ๆ วันหนึ่งทั้งคู่ไปขอทานที่บ้านของคนจับปลา นางผู้ประเสริฐจำสอนคนหัวเมียนั้นได้จึงอบรมสั่งสอนให้รู้ว่าด้วยความโลภ พวกเขายังไม่มีอะไรเหลือ ส่วนเธอที่ถูกทิ้งได้เปลี่ยนให้ชายที่ยากจนกลายเป็นเศรษฐีขอทานหัวเมียรู้สึกอับอายจึงรีบออกไปจากคฤหาสน์นั้น

นิทานเรื่องนี้พยายามสอนว่าผู้หญิงเขมรที่ดีตามอุดมคติควรจะปฏิบัติตัวอย่างไร เธอจะต้องรู้จักรักษาระเบียบในบ้าน ทำอาหารอร่อย ๆ ซักผ้า และเลี้ยงดูลูกหญิงที่ประเสริฐหรือดีนั้นต้องฉลาด ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือสามีในงานที่เขาทำไม่ว่าจะหนักแค่ไหน หญิงประเสริฐจะเป็นคนสวยด้วย แม้ว่าในเรื่องนี้จะเหมือนกับนิทานเขมรส่วนมากคือทั้งหญิงดี และหญิงเลวจะสวยทั้งคู่ หญิงประเสริฐจะเจิดดังจะเห็นได้จากการทำงานที่เธอเอาปลาที่สามีจับได้ไปแบ่งให้คนอื่น เธอเป็นคนดีที่ว่าง่ายแม้จะถูกไล่ให้ออกไปจากเรือเธอก็ยังไม่ปริปาก

สิ่งสำคัญที่สุดคือ นิทานเรื่องนี้เน้นว่าหญิงที่ดีต้องเป็นคนควบคุมความร่ำรวยของครอบครัว หญิงเลวนั้นจะบกพร่องในส่วนนี้เพราะเธอปล่อยให้ทรัพย์สินสมบัติของครอบครัวหลุดลอยและเสียหายหมด คนจับปลาร่ำรวยเพราะภรรยาของเขาระมัดระวังเรื่องทรัพย์สินมาก ตั้งแต่เรื่องปลา เรื่องไม้ เธอรู้จักวิธีทำการค้าขายโดยไม่ถูกโกง ยิ่งไปกว่านั้นเธอยังรู้ถึงความสามารถแฝงของสามีที่ยากจนและรู้จักนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คนทั้งคู่

คุณสมบัติอันแสนประเสริฐทั้งหลายนี้ เป็นเครื่องหมายของการสะสมบุญบารมีมาตั้งแต่ชาติที่แล้ว แม้เมีย เยิงจะมีความสามารถด้วย แต่คุณธรรมของผู้หญิงเพียงอย่างเดียวก็เพียงพอที่จะนำความร่ำรวยมาสู่ครอบครัวได้โดยไม่ต้องพยายามมาก ผลบุญของเธอที่ได้รับจากความประพฤติที่ดีงามนั้นเพียงพอที่จะทำให้เธอและคู่ครองเป็นสุขไปชั่วชีวิตนี้

ทั้งชายและหญิงจะถูกจัดระดับชั้นตามผลของบุญกรรมทางศาสนา ความประเสริฐและความต่ำทรามของผู้หญิงสามารถมีผลต่อสถานะของผู้ชาย ตามความเชื่อนี้จะเห็นได้ว่ามุมมองนี้ต่างจากมุมมองทั่วไปที่มีภรรยาใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ทางเพศสภาพในอุษาคเนย์ การถกเถียงส่วนมากมักจะมองในแง่ของฐานะทางสังคมของผู้หญิงกับฐานะทางสังคมของผู้ชาย

แนวการศึกษาเพศสภาพที่ เจน คอลลิเออ เรียกว่า "ความไม่เท่าเทียมทางสังคม

ที่ถูกประกอบสร้างทางวัฒนธรรม” หรือที่เซอร์ ออทเนอร์ เรียกว่า “ระบบศักดิ์ศรี” อธิบายได้ถึงตำแหน่งที่มีลำดับชั้นทางสังคมของชายและหญิงในระบบสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นโดยวัฒนธรรม ด้วยแนวคิดดังกล่าวช่วยให้สามารถอธิบายสถานภาพที่สูงของผู้หญิงได้เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพระราชินีและชาวนา หรือแม่ค้าสาวผู้ร่ำรวยกับขอทาน ว่าเหตุที่ผู้หญิงมีฐานะเหนือกว่าผู้ชายก็เพราะการสะสมผลประโยชน์เอง

ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบการจัดระเบียบสังคม ความคิดเรื่องเพศสภาพก็ยังคงมีธรรมชาติที่ขัดแย้งกันเองด้วย ตัวอย่างเช่น โทมัส เคิสซ์ (1982, 1984) ซึ่งให้เห็นว่าในความคิดเรื่องเพศสภาพของชาวไทยพุทธนั้นเชื่อมโยงผู้หญิงกับเศรษฐกิจ เพราะผู้หญิงยังติดกับเรื่องทางโลก ในขณะที่เดียวกันผู้ชายจะเกี่ยวข้องกับภารกิจจากทางโลกจึงมีอำนาจทางการปกครองและทางศาสนามากกว่าผู้หญิง ผู้ชายซึ่งสามารถบวชเป็นพระได้จึงมีโอกาสที่จะได้บุญมากกว่าผู้หญิงแต่ ชาร์ล เอฟ คายส์ (1984) เน้นบทบาทผู้หญิงในแง่ของความเป็นแม่และบุญที่เธอได้รับเมื่อเธอ “ให้” ลูกชายของเธอแก่ศาสนา แนวคิดทั้งสองสัมพันธ์กัน และถูกทั้งคู่ถึงแม้ว่าจะมีความขัดแย้งกัน

เป็นไปได้ที่จะกล่าวว่าทั้งผู้ชายเขมรและไทยมีคุณค่ามากกว่าผู้หญิง และกล่าวได้ว่าผู้ชายและผู้หญิงนั้นโดยทั่วไปเสมอภาคกัน เนื่องจากฐานะภายในสังคมที่แท้จริงของบุคคลนั้นไม่ได้มาจากกฎที่เป็นนามธรรม แต่มาจากการแสดงบทบาทในความเป็นไปได้หลาย ๆ อย่างภายในปัจจัยที่ถูกกำหนดโดยกฎเกณฑ์และโดยสถานการณ์ของตัวบุคคล คุณลักษณะที่มีผลต่อฐานะทางผลบุญของแต่ละคน รวมทั้งการเกิดเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงเป็นเพียงองค์ประกอบเดียว ซึ่งสามารถบอกอะไรเราเพียงน้อยนิด ถ้าขาดบริบททางสังคมวัฒนธรรม

ความซับซ้อนคล้าย ๆ กันนี้จะพบในการจัดแบ่งทางเพศสภาพ การถกเถียงถึงภาพของผู้หญิงตามอุดมคติ หรือแบบอย่างของพฤติกรรมที่ได้รับการยกย่องและสมควรเลียนแบบ เพราะคุณสมบัติเหล่านี้บางทีก็มีความแตกต่างและขัดแย้งกันเองด้วย เช่น ในนิทานหรือวรรณกรรมของเขมรส่วนมากจะเน้นให้ภาพผู้หญิงที่ดีว่าควรมีการพูดจาที่นุ่มนวลและอ่อนหวาน แต่ก็มิภาพของผู้หญิงที่เป็นภรรยาที่ควรจัดการวางแผนเพื่อความก้าวหน้าของสามี เช่นเมียคนจับปลาวางแผนให้สามีได้ใกล้ชิดกับกษัตริย์หรือคอยให้สามีได้ทำงานตามศักยภาพของตน ภาพทางสัญลักษณ์เหล่านี้จึงขัดกันเหมือนกับที่กล่าวกันว่าผู้ชายต้องเหนือผู้หญิง หรือชายหญิงเท่าเทียมกัน ซึ่งมักพบในสังคมเขมรเสมอ ดังนั้น

ผู้หญิงเขมรที่ดีจึงต้องเป็นผู้หญิงที่ทั้งเจียมและพูดจาดี

ลักษณะที่ดีของผู้หญิงเขมรจึงถูกนำเสนอและไม่ต้องสงสัยเลยว่า มีประโยชน์ในบริบทของสังคมเขมรที่มั่นคงก่อนมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทางวัฒนธรรม ความหมายที่แตกต่างกันอาจถูกเน้นโดยปัจเจกหรือกลุ่มคนที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์แวดล้อม แต่วัฒนธรรมเขมรก็ต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและรุนแรง ตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1975 สังคมเขมรถูกทำลายอย่างน่าเศร้า และทุกวันนี้ชาวเขมร - ในประเทศก็มิพหุชาติตามแนวชายแดนไทย ในประเทศอเมริกาและประเทศในยุโรปตะวันตกอื่น ๆ นั้น ก็กำลังเป็นห่วงเรื่อง "ความเป็นเขมร" ที่ทำให้มีความพยายามพูดถึงและให้ความหมายต่อ "ระบบศีลธรรม" ของสังคม วิธีหนึ่งก็คือการเล่าเรื่อง จัดพิมพ์และอธิบายความหมายของวรรณกรรมพื้นบ้าน ด้วยวิธีการที่มีนัยยะให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้วย

ในปี ค.ศ. 1987 นิทานพื้นบ้านชุดหนึ่งได้รับการตีพิมพ์โดยรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ในพนมเปญ เรื่องเมีย เบิงถูกตีพิมพ์ใหม่ด้วย เนื้อเรื่องส่วนที่สำคัญไม่ได้เปลี่ยนไปจากฉบับเดิมนัก แต่ในหนังสือชุดนี้มีบทบาทที่พูดถึงความหมายของนิทานในสังคมคอมมิวนิสต์แบบใหม่โดยมี แวนดี คาออน (Vandy Kaon) นักสังคมวิทยาสายฝรั่งเศสเป็นบรรณาธิการมีเนื้อหาโดยย่อว่า

สำหรับเรื่องเมีย เบิงนั้น มีบทเรียนเรื่องคุณธรรมที่สำคัญที่เราสามารถเรียนรู้ได้ คนโบราณที่เล่าเรื่องนี้ต้องการที่จะแสดงว่าหญิงสาวในฐานะภรรยา นั้น มีบทบาทสำคัญในการที่จะกำหนดชะตาชีวิตของสามี ภรรยาที่ฉลาดและมีบุคลิกที่ดี เป็นภรรยาที่ไม่มีวันจะละเลยและไม่ใส่ใจดูแลครอบครัวและยังเป็นผู้ที่รู้จักช่วยเหลือและดูแลสามีทำงานหนักและมีแรงกระตุ้นที่จะไล่หาความสำเร็จในชีวิตให้สามี แม้สามีจะจนแต่ถ้ามีภรรยาที่มีคุณลักษณะที่ดีผู้ซึ่งซื่อสัตย์ สถานะของสามีก็จะดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่ถ้าเขาร่ำรวยความมั่งคั่งนี้ก็สามารถมลายหายไปได้ ถ้าภรรยาเป็นคนสุรุษสุร่ายที่เอาแต่ฝันกลางวันเพื่อเจ้อไปเรื่อย ดังนั้นตามที่คนโบราณผู้ชาญฉลาดในสังคมเขมรว่าไว้ ผู้หญิงนั้นมีบทบาทสำคัญอย่างมาก นี่เป็นเหตุผลที่อธิบายว่าเหตุใดหญิงสาวที่ได้รับการศึกษาดีได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะดีและมีคุณธรรมนั้น จึงมีความสำคัญมากในสังคมเขมร

ถึงแม้ว่าสังคมเขมรจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไม่ใช่แค่ในเรื่องของจำนวน

ประชากร (ประชากรเขมรมีจำนวนผู้หญิงในวัยทำงานมากกว่าผู้ชาย ในบางพื้นที่มีผู้หญิงถึง 70%) สาเหตุสำคัญของการเป็นผู้หญิงที่ดีนี้ไม่ได้ต่างจากสิ่งที่บรรยายในวรรณคดีสมัยก่อนปฎิวัติเขมรเท่าไร คาออน เน้นบทบาทของผู้หญิงว่าต้องมีความจงรักภักดีและเป็นเสาหลักที่ค้ำจุนสามี เจียบ เชื่อฟัง และมีความสามารถทางเศรษฐกิจ

ส่วนเดียวของความเห็นของ แวนดี คาออน ที่อาจถูกมองว่าใหม่ก็คือประโยคสุดท้ายที่พูดถึงการศึกษาของหญิงสาว ซึ่งหมายถึงการศึกษาในโรงเรียนอย่างเป็นทางการ หญิงสาวส่วนใหญ่จะออกจากโรงเรียนเมื่อจบชั้นประถมในสมัยก่อนการปฏิวัติเขมร เพราะผู้ปกครองกลัวว่าถ้าเรียนอ่านและเขียนหนังสือได้แล้ว เด็กผู้หญิงจะพากันไปเขียนจดหมายรักถึงผู้ชาย แต่การอบรมก็หมายถึงการปลูกฝังวัฒนธรรม การเลี้ยงดูการฝึกฝนโดยการศึกษาด้วยเช่นกัน ดังนั้นคาออนอาจหมายถึงความต้องการที่จะให้ซึมซับค่านิยมบางอย่างและความจำเป็นของการศึกษาในห้องเรียนด้วย

แต่มวง ธอลลา (Meung Tholla) ได้เขียนในสิ่งตีพิมพ์จากค่ายผู้ลี้ภัยเขาวีแดงเมื่อปี ค.ศ. 1981 เรื่อง วิธีการเลี้ยงเด็กหญิง โดยนำนิทานเรื่องเดิมมาตีความที่แตกต่างออกไปมาก เธอเขียนว่า

เรื่องเมีย เยิง แสดงค่านิยมของผู้หญิงฉลาดซึ่งก็คือผู้หญิงประเสริฐที่สามารถให้การอบรมสามีของเธอ เพื่อที่เขาจะได้เปลี่ยนจากเพียงคนจับปลาไปเป็นข้าราชการที่สำคัญที่สุดเพราะความสามารถพิเศษของภรรยา เมีย เยิง จึงประสบความสำเร็จในชีวิต นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นอำนาจที่ผู้หญิงมีเหนือสามีของพวกเขา ซึ่งหญิงเลวสามารถทำให้แม้แต่เจ้าของเรือที่ร่ำรวยต้องกลายเป็นขอทานได้ ขณะที่หญิงประเสริฐนำพาสามีของเธอไปสู่ความสุขและความสำเร็จ

จุดประสงค์พิเศษของธอลลาในสว่นนี้ก็คือความพยายามที่จะกระตุ้นการศึกษาของผู้หญิงในลักษณะที่เป็นการเรียนการสอนในห้อง ในขณะที่เนื้อหาหรือเนื้อเรื่องเหมือนเดิมซึ่งก็คือผัวเมีย จะร่ำรวยหรือยากจนเป็นผลจากคุณธรรมของผู้หญิง แต่ปัจจัยหลักในการตัดสินใจค่านิยมนั้นได้เปลี่ยนไป โดยเน้นว่าหญิงที่ดีต้องมีการศึกษาและการศึกษาเ็นเองที่ทำให้เธอสามารถช่วยอบรมสามีของเธอได้ ผู้หญิงเป็นผู้ที่ซ่อมตะกร้า รู้จักไม้มีค่า รู้วิธีดูแลธุรกิจและรู้ว่าควรจะพัฒนาทักษะของสามีในด้านใด จึงจะสามารถรับใช้ภักษัตริย์ได้อย่างดี

มีเพียงสองคำที่แสดงน้ำเสียงที่ต่างจากการอธิบายของมวง คำแรกก็คือการ

ใช้คำว่า “อบรม” เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภรรยาและสามี โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว คำนี้ใช้กับกรณีครอบครัวนักเรียน หรือผู้ปกครองอบรมเด็ก การใช้คำนี้กับผู้หญิงจึงดูเหมือนว่าจะยกย่องฐานะของเธอให้สูงกว่าสามี ความคิดนี้ถูกกล่าวออกมาอย่างชัดเจนเมื่อผู้เขียนแสดงความเห็นว่าภรรยาต้องอบรมสามีซึ่งแสดงถึงอิทธิพลที่ผู้หญิงมีเหนือสามี

ข้อความที่ว่าผู้หญิงต้องอบรมสามีนั้นก็เป็นที่สนใจความสำคัญที่พบในนิทานอีกสำนวนหนึ่งที่เน้นอย่างหนักแน่นจนราวกับว่าสามีเป็นเด็ก ๆ ก็เพราะผู้หญิงคนที่เป็นนักเล่านิทานนั้นทำงานเป็นผู้คุมอำนาจในเครือข่ายบริการสังคมของอเมริกา สามีของเธอเป็นคนธรรมดา ๆ ในสังคมเขมร อำนาจของเธอจึงมาจากเจ้านายของเธอไม่ใช่มาจากการแต่งงาน

สำนวนของเธอเน้นการตัดสินใจผิดของพ่อค้าเมื่อไล่ภรรยาที่แสนประเสริฐไปมากกว่าสำนวนอื่น ๆ หญิงนักเล่านิทานเน้นโทษการกระทำที่เกิดจากความมักมากในกามคุณของพ่อค้าในตอนจบของเรื่อง ส่วนตอนที่กล่าวถึงผิวเมียขอทานออกจากบ้านเมีย ยิ่งนั้น เธอเน้นให้เห็นว่าชายคนนั้นรู้ตัวและสำนึกว่าได้กระทำผิดต่อภรรยาที่แสนประเสริฐของเขา

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ที่เป็นผู้ชายอีกสองคนในอเมริกากลับไม่ได้เน้นเรื่องการศึกษาดังกล่าวถึงหญิงที่ดีว่าต้องมีความสามารถในการรักษาบ้านให้สะอาดและเป็นคนอดสาหะ มีสำนวนหนึ่งกล่าวถึงด้วยว่าภรรยาของพ่อค้าซึ่งกลายเป็นภรรยาใหม่ของชายหาปลานั้นมีการศึกษาที่สูงกว่า สำนวนนี้จบต่างออกไป คือเมื่อหญิงประเสริฐเห็นอดีตสามีกับภรรยา เธอก็รู้สึกอายแทนพวกเขาจึงหาข่าวให้กินและให้เงินไปเริ่มต้นชีวิตใหม่

ผู้เล่านิทานทุกคนจะเล่าเรื่องเดียวกัน ทุกคนเล่านิทานเขมรและเชื่อว่าตนเองพยายามถ่ายทอดวัฒนธรรมเขมร ทุกคนต้องการที่จะเล่าเรื่องอย่างถูกต้อง ไม่อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปอย่างจงใจ นิทานนั้นจะเปลี่ยนไปตามการเล่า แต่ถึงกระนั้นผู้เล่านิทานก็อ้างว่าพวกเขาไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไร และมองไม่เห็นความขัดแย้งหรือสังเกตเห็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นจากเรื่องเล่าที่ทำให้เห็นปรากฏการณ์ 2 ด้านที่สำคัญมาก ด้านแรกก็คือลักษณะพหุสัญลักษณ์ของลักษณะของผู้หญิงที่ดีซึ่งกว้างและขัดกันเองมาก ตามคำจำกัดความแล้วเธอต้องเป็นสาวพรหมจารีที่เจียมสงบและเป็น

ภรรยาที่กราดเกรี้ยวได้ เธอเป็นแม่ที่ทั้ง “ไม่นึกถึงตัวเอง” และ “ยึดติด” ได้ ลักษณะของตัวเลือกร่าง ๆ ก็คือความเชื่อที่เป็น “ประเพณี” ของเขมรนั่นเอง

แต่ยังมีมุมมองที่สองในวิธีที่นิทานนี้ถูกเล่าซ้ำและมีจุดประสงค์ใหม่ที่ถูกสอดแทรกอยู่ ชาวเขมรในค่ายอพยพในประเทศตะวันตกและบางที่ในประเทศกัมพูชาต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ เช่นเหตุผลหนึ่งที่เด็กหญิงถูกกระตุ้นให้ไปโรงเรียนในค่ายก็เพราะโดยธรรมดาชีวิตในค่ายอพยพจะมีเวลาว่างมากมาย อีกปรากฏการณ์หนึ่งก็คือความคิดของผู้เล่าผู้หญิงที่ว่าผู้หญิงมีสิทธิ์ที่จะมีอำนาจเป็นของตัวเองเพราะผู้เล่าสามารถควบคุมงานเครือข่ายบริการสังคมของอเมริกาโดยไม่ต้องผ่านสามี หรือพ่อของเธอ

นิทานเรื่องนี้ถูกตีความเพื่อใช้ในสถานการณ์ใหม่โดยสิ้นเชิงโดยเล่นกับการถ่ายทอดสัญลักษณ์ทางเพศในสภาพที่กำกวม เพื่อให้ทางออกใหม่ ๆ ภายใต้ข้อปฏิบัติทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสัญลักษณ์ทางเพศสภาพที่โดยธรรมชาติแล้วมักขัดแย้งกัน ชาวเขมรที่อยู่ในบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่ต่างกัน จะใช้เรื่องราวของเมีย เบิง เพื่อเน้นประเด็นว่า ผู้หญิงมีความสำคัญในประเทศสังคมนิยมและผู้หญิงควรจะมีการศึกษาเท่ากับผู้ชาย ผู้ชายนั้นเหมือนเด็ก ๆ และต้องการการแนะนำเรื่องการศึกษา ผู้หญิงต้องรู้จักรักษากันให้เป็นระเบียบและสามารถควบคุมการเงินได้ สตรีเขมรควรมีคุณธรรมและต้องมีลักษณะของคนที่ตั้งงาม เพื่อที่เธอและสามีจะได้มีผลบุญเกื้อหนุนในชีวิตนี้ ด้วยพฤติกรรมอันเหมาะสมของผู้หญิง สังคมก็จะเป็นระเบียบ แต่ในช่วงเวลานี้ที่สังคมไร้ระเบียบ ความหมายของความเป็นหญิงที่ตีจึงเปิดกว้างให้ตีความได้ การ “เล่น” กับแนวคิดตามประเพณีเกี่ยวกับเพศสภาพจึงช่วยทำให้การเปลี่ยนแปลงไปสู่ระเบียบใหม่ของชาวเขมรมีความราบรื่นขึ้น

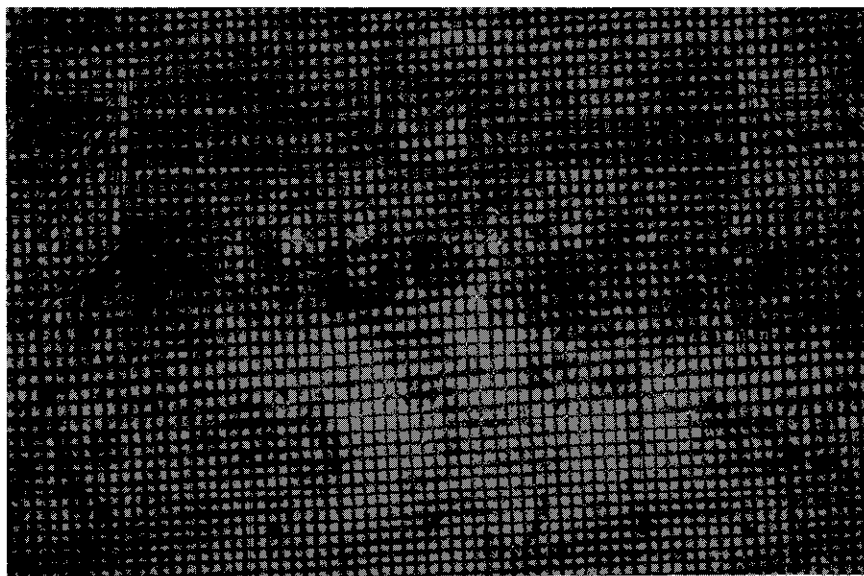
* เก็บความและเรียบเรียงจาก

"Gender Symbolism and Culture Change : Viewing the Virtuous Women in the Khmer Story "Mea Yoeng" 119 – 128 by Tudy Ledgerwood ใน *Cambodian Culture Since 1975 : homeland and exile* edited by May M. Ebihara, Carol A. Mortland and Judy Ledgerwood, Cornell University, 1994.

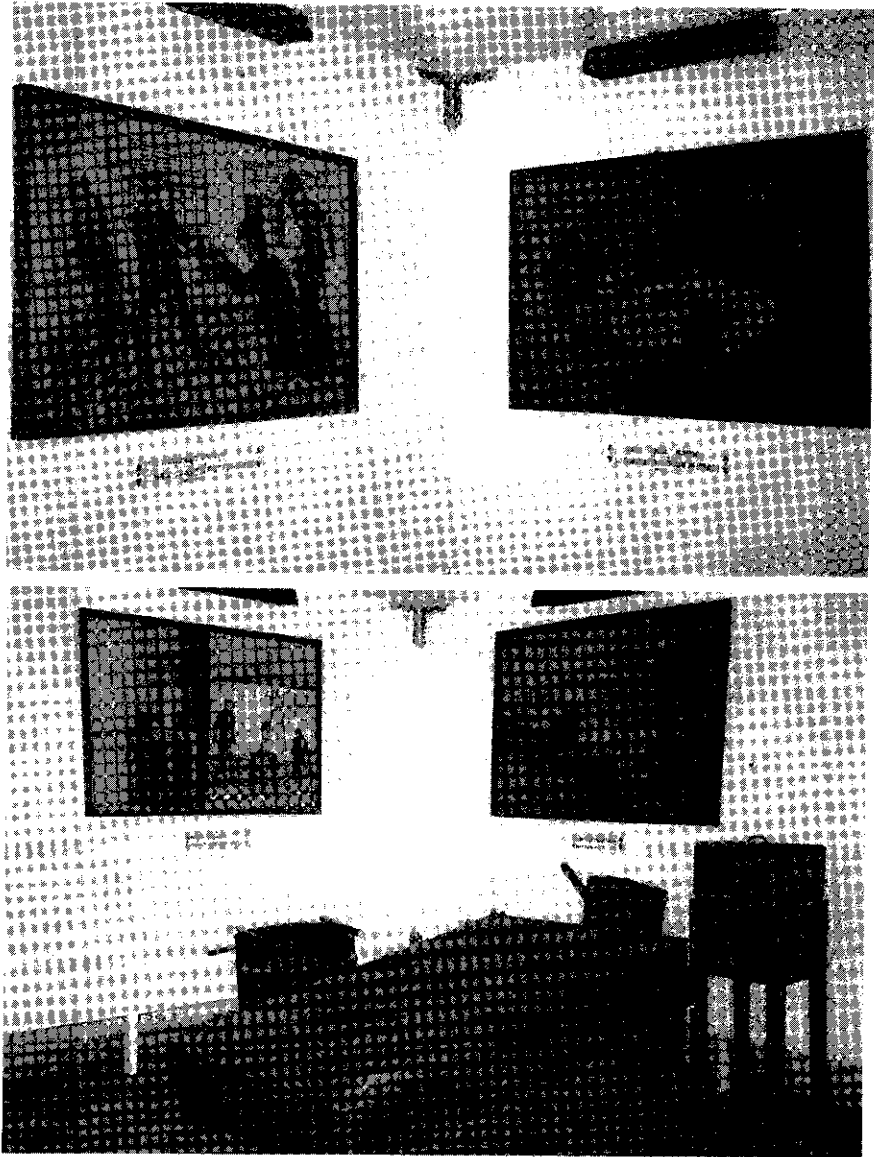
เอกสารอ้างอิง

Karim, W.J., ed. 1995, Male and Female in Developing Southeast Asia, Oxford
: Berg Publishers.

ภาพประกอบ

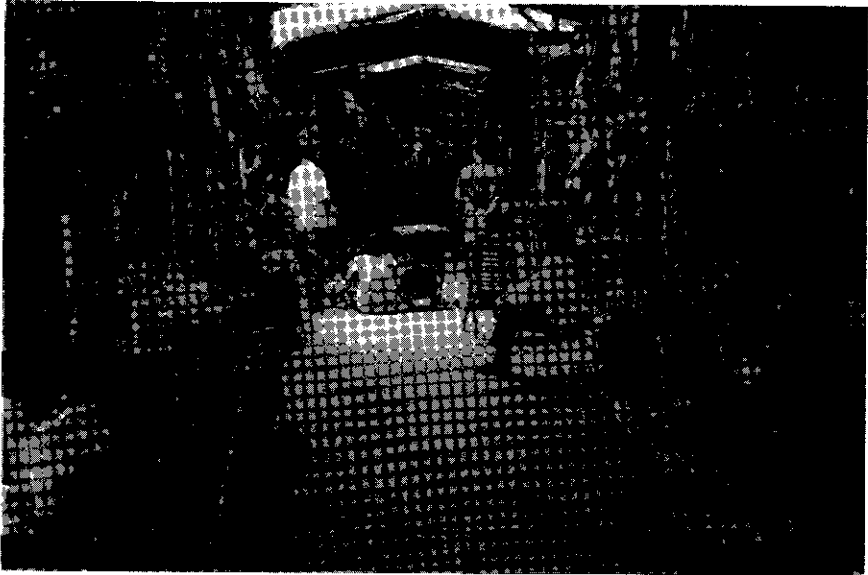
ภาพวงมโหรีผู้หญิง จากจิตรกรรมฝาผนังรอบพระอุโบสถวัดพระแก้ว กรุงเทพมหานคร

ส่วนหนึ่งของวิธีการทรมานประชาชนชาวเขมรก่อนที่จะถูกกองทหารของพอลพตฆ่าตาย ที่ถูกดวลแสดงในกรุงพนมเปญ

เด็กผู้หญิงชาวเขมร ถ่ายหน้าคุณตวลแสง

ตลาดในกรุงพนมเปญ พื้นที่ของผู้หญิงเขมรที่ต้องแบกรับภาระทั้งทางเศรษฐกิจ
และความเป็นอยู่ของครอบครัว

บทคัดย่อ

**สัญลักษณ์ของเพศภาวะและการเปลี่ยนแปลง
ทางวัฒนธรรม : มองหาผู้หญิงในอุดมคติ
จากนิทานเขมร เรื่อง “เมีย เยิง”**

บทความเรื่องนี้แปลและเก็บความจาก “Gender Symbolism and Culture Change : Viewing the Virtuous Woman in the Khmer Story ‘Mea Yoeng’ ” ซึ่งตีพิมพ์ใน Cambodian Culture since 1975 : homeland and exile. 1994.

Judy Ledgerwood ผู้เขียน ได้ใช้นิทานเขมรเรื่อง “เมียเยิง” มาเป็นกรณีศึกษาเพื่ออธิบายให้เห็นถึงความคิดทางเพศสภาพของชาวเขมร ในฐานะที่เป็นทั้งระบบสัญลักษณ์ แบบแผนทางสังคม และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของเขมร ซึ่งภาพพจน์ของผู้หญิงในอุดมคติได้ถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมเขมรที่กำลังฟื้นฟูประเทศหลังสงครามกลางเมืองในช่วงปี ค.ศ.1970

Abstract

**Gender Symbolism and Culture Change :
Viewing the Virtuous Woman in the Khmer Story
'Mea Yoeng'**

This article is translated from Judy Ledgerwood's article "*Gender Symbolism and Culture Change : Viewing the Virtuous Woman in the Khmer Story 'Mea Yoeng' "*" found in the book Cambodian Culture since 1975 : homeland and exile. (Ledgerwood: Cornell University, 1994.)

Judy Ledgerwood uses various versions of the Khmer story "*Mea Yoeng*" to illuminate changing Khmer concepts of gender roles as a system of symbols, social order and the process of culture change.